

SUDSKO-MEDICINSKA EKSPERTIZA DUBROVAČKOGA MEDICUSA
AMATUSA LUSITANUSA U XVI STOLJEĆU I NJEGOVA OBRANA
NEDUŽNO OPTUŽENE ŽENE ZBOG ČAROBNAŠTVA

Erich ROSENZWEIG

Sudsko se vještačenje već u davno doba koristilo i uzimalo kao mjera razjašnjenja u dvojbenim i nejasnim situacijama. Uvodno bi za iznošenje dubrovačkog slučaja spomenuli da je već kod Asiraca bilo — oko 2000 godine prije n.e. uobičajeno da su pozivani ugledni građani da daju u sumnjivim i dvojbenim slučajevima svoje sugestije i mišljenje, skupno za utvrđivanje nekog pravog i pravnog stanja. I stari Grci i Rimljani su također već vrlo veliku važnost pridavali u nesigurnim i nejasnim slučajevima upravo sudskom mišljenju od strane odabranih građana, kao na pr. u pitanju uzroka smrti na već mrtvom izloženom tijelu Julija Cezara, što ga je dao vještačenjem pravnik Antistius Labeo pa i mnogi kasniji, kao npr. u slučajevima Scipiona Afrikanskog te Germanikusa i u mnogim drugim.

Kina je također već u XII stoljeću n. e. imala dobro uvedenu sudsku medicinu (R. Jeremić) i u vremenu razvitka rimskog prava u Evropi je kasnije i dalje znatnije napredovala. Sa naučnog se gledišta sudska medicina obrađuje bolje i jasnije u vremenu konstitucije Karla V., koja je uvedena 1532. g., a počeci samostalne sudske obrade padaju u ruke Talijana, Fortunata Fedele-a, profesora u Palermu (umro 1530) i Paola Zaccaria (1584—1659). Kod nas se, u jugoslavenskim zemljama, spominju prva sudska liječnička vještačenja (od 11. avgusta 1312. g.) i to u Dubrovniku. (Jeremić-Tadić: Prilozi, 1939., II.)

U Dubrovniku su sudska vještačenja, osim svoje kurativne službe medicine, imali medicusi, chyrurgusi, i brijači kao obaveznu dužnost, da na poziv suda daju svoja vještačka sudska mišljenja i da odgovaraju na upite sudaca. Odgovore su davali prema nalazima postojećeg stanja u traženom slučaju, a sud je prema načelima, koja su u ono vrijeme tamo vladala, donosio presudu. O sudskim mišljenjima se radilo o medicinskim sugestijama, a u pogledu nekih izvršenih zločinova i zadobivenih povreda, rana i ozlijeđa oštećenih ljudi, koji su se obraćali sucima, koji su se onda pitanjima obraćali medicinski osposobljenim i izučanim stručnjacima za mišljenja. Ovdje ćemo donijeti jedan neobičan sudski slučaj, vještačenja radi praznovjerice, iz XVI vijeka, a u pogledu traženja sudaca, da

se razjasni neko nastalo oštećenje zdravlja, nanoseno čovjeku začaranjem i zaglušenjem a od strane neke utamničene, ozloglašene dubrovačke žene.

U XVI. stoljeću je skoro još u cijeloj Evropi harala kao nekim praznovjernim ludilom ona bolesna procesna groznica. U našem Dubrovniku u ono doba nije, doduše, bilo još nekih naročitijih pojava praznovjerice i bakanja, ali je ipak bilo saznanja da to postoji i da prohujava raznim dijelovima zemalja odnosno svugdje u svetu i može se slobodno reći da tadašnji evropski pojmovi o praznovjerici i čarobnjaštvu kao i o vješticama, nisu u »slobodarskom gradu« (u »gradu slobode«) bili posve nepoznati, jer su ne samo po literaturi bili unekoliko upoznati i vjerovatno bili informirani o čarobnjaštvu — bar stanoviti dio plemstva — nego jer je i po Statutu grada Dubrovnika još od godine 1272. navedeno, da ukoliko pri optužbi ne bi bio dokazan čarobnjački zločin, maleficium herbariae, nego ako pak samo postoji sumnja, »da bi gospodin knez situaciju istražio po svom nahodanju« (Monumenta, IX. p. 128. VII (Prev. Bayer) Liber statutorum. Reformat. anno 1336.

I u Zagrebu — u zemlji Hrvatskoj — bilo je u to doba još ponekih oštrijih progona vještica i vjerovanje u demone, pa se po koji puta i pripisivalo nekom nastalom oboljenju pokojeg stanovnika, da je ono poteklo upravo zbog nekih čarolija. U to se vrijeme u Dubrovniku, vjerovatno 1557. godine, desio neobičan i naročito zanimljiv događaj, po kome je došlo do žestoke i ozbiljne tužbe na sud, da je neka raskalašena žena izvršila najstrašnijom formom praznovjerja, čaroliju nad nekim mladim muškarcem, koji da je od toga obolio, odnosno da je oglušio, pa je dotična žena pala pod tešku optužbu zločinova vještice, i dospjela u tamnicu. Taj je dubrovački mladić imao razloga da zataji pravi uzrok svoga oboljenja, odnosno gluhoće (a moguće da ga zaista i nije znao) pa je pribjegao optužbi da je začaran. U to je vrijeme XVI. vijeka živio i slobodno radio u Dubrovniku, već tada vrlo poznati liječnik-praktičar — (1557—1558. godine, u očekivanju da bi dobio stalno namještenje kao medicus grada), Amatus Lusitanus. Bio je pravi liječnik, promoviran za liječnika u Portugalu, odakle je bio porijeklom. Rođen 1511. god. u mjestu Castelo Branco i završio medicinske nauke na glasovitom sveučilištu u Salamanki. U Dubrovniku su tada još radila i četvorica drugih i stalno namještenih gradskih liječnika. Amatus Lusitanus je, čini se, dosta jako konkurirao tim drugim liječnicima i bio cijenjeni privatni liječnik velikom broju vrlo uglednih i plemenitaških pacijenata i ne samo u gradu, nego je često bio pozivan na konzultacije i izvan sjedišta. Bio je tražen i od velikana susjedstva i ne samo iz medicinskih razloga, nego i radi toga, što je zaista uz mnoge druge, poznavao i arapski, turski, te grčki i latinski, što mu je u Dubrovniku povećavalo, ne malo, već postojeći ugled. Za slučaj navodnog oćaravanja dubrovačkog plemenitog mladića od strane jedne nemoralne žene, kojoj da je uspjelo začarati i oglušiti mladoga muškarca, pozvao ga je dubrovački sud da bi preuzeo vještačenje u navedenom slučaju upravo kao liječnik stručnjak, za kojeg se znalo da je već do onda objavio svoje vrijedno medicinsko djelo »Curationum medicinalium Centuriae« tada već u pet tomova, u kojim je u svakoj knjizi objavio po stotinu interesantnih liječenja iz svoje obilne stečene prakse i velikog uspjeha. Pod vještačenjem za sud se već i onda smatralo izvršenje radnja, odnosno za traženja

i upite suda, dobivanje stručnih razjašnjenja u dvojbenosti i radi postojećih nejasnoća. U konkretnom spornom pitanju — pri čemu je bilo napačeno više različitih mišljenja — sud i suci dali su zamolbu (naređenje) i pozvali ozbiljnog i vještog stručnjaka. Suci su za navedeni slučaj, koji se točnije navodi u Amatusovoj VI. Centuriji (nazvanoj radi opisa liječenja dubrovačkih pacijenata »Ragusina«) i 87. »kuracija« da se prema optužnici, desio i glasio da je: neka Ilirka, tj. dubrovačka ne baš poćudna djevojka, izvršila neku čaroliju nad jednim mladim muškarcem-plemićem, koji je zbog toga slušno obolio, i to je postala causa i žena je bačena u tamnicu i pala pod optužbu — quo de causa carceribus retenta advocato eam defendente. Nikako nije priznavala neki zao čin imajući i branioca stalno tvrdila da je nevinna prema toj optužbi. To je prisililo i ponukalo dubrovački sud da su suci zatražili liječnika Amatus Lusitanusa da bude vještak — me rogant indices ut quod has de re sententiam chartis tradam — kako bi svojim znanjem i iskustvom pomogao sudu u rješavanju spornog pitanja upravo sa područja zdravstva, što je, čini se, tada bilo u vezi sa praznovjerjem još neuobičajeni a moguće u Dubrovniku i prvi sudski slučaj takve vrste. Amatus je bio pozvan kao liječnik po struci, a ne kao neki pomoćni istražitelj inkvizitor, kako bi, prema potrebi, mogao izvršiti i svoje važne medicinske preglede i ispitivanje o stanju, bakanjem osumnjičenog bolesnog oštećenika. Na čvrsto žaljenje zatočenice, koja stalno tvrdi da sigurno nije učinila nikakav zločin, sud traži objašnjenje, da li uopće postoji mogućnost takvoga čina, kakvoga se okrivljenica imputira i ozbiljno tereti, u što, čini se, da i sam sud nije baš jako vjerovao i zapravo dvoumio u mogućnost da bi ovdje u Dubrovniku, takva neka vrsta čaranja mogla uistinu postojati i štetiti ljudima. Upravo to nevjerovanje i nesigurnost da bi takva čaranja mogla čak da proizvedu neko tjelesno oštećenje, odnosno bolest, ponukalo je suce i usmjerilo ih na to da se obrate na dobrog stručnjaka-liječnika, za kojeg se sigurno znalo da ima velikog iskustva i da je upoznat sa svim dotadašnjim glavnim klasičnim medicinskim saopćenjima o oboljenjima raznih vrsta, o kojima su autoriteti medicinske nauke svoja saznanja i iskustva sve do onog vremena bili objavljivali na raznim jezicima, koje je sve i Amatus dobro poznao.

Svoje je sudsko zatraženo mišljenje, kao prizvani vještak, dao jasno i bez skrupula i bez bilo kakve bojazni ili kolebanja. Nije bilo ni ustručavanja naprama samom tužitelju i njegovom zastupniku-braniocu kao ni prema sklonoj im plemenitaškoj rodbini, te jasno i posve nepristrasno, unatoč svjedočanstvima i sućuvstvovanjima nekih građana, koji su priklonjeni bili i stajali na strani tih tužitelja te na sudu davali svoje pristrasne i nestručne izjave.

Amatus čvrsto negira da bi optuženica bila kadra da bi samo nekim izrečenim riječima u smislu bakanja, odnosno vraćanja, mogla prouzročiti ovakvo organsko oboljenje, tj. gluhoću, koja je mogla di nastupi sve malo po malo tj. u postepenom nastupu. Svoj iskaz i to svoje uvjerenje ima uostalom Amatus da zahvali pozivom na Mojsiju kao i vlastitom saznanju, što ga je stekao pa još i prema mišljenju samoga Sv. Tome Akvinskoga, koji tvrdi, među inim, da same prazne riječi nisu u mogućnosti da naškode zdravlju — et eo magis quod credimus mulierculam hanc non posse solis verbis aut incantationibus... Nije moguće da se sa-

mo pa makar i oštrim riječima postigne neko slično djelovanje — aliquem surdum reddere... Amatus je takav svoj vještački iskaz predao sudu u zatraženoj pismenoj formi, došav do konačnog zaključka, a nakon iscrpne pretrage mladića i dalje točne informacije o toku mladićevog prijašnjeg liječenja postojećeg oboljenja luesa. Amatus je posve sigurno utvrdio da je mladićeva gluhoća nastala iz posve drugog uzroka, ... iuvenem hoc contraxisse malum alio mobro... tj. da je posljedica nedovoljno izliječenog sifilitičnog oboljenja (morbo gallico), kojeg je doduše liječio u Mlecima kod nekog nestručnog čovjeka, nadriliječnika (empirico homine), ali je nedovoljno i nikako ne temeljito izliječen, odnosno bio samo zaliječen. Tretiran je naime samo mazanjem ruku i nogu, koje su na koži imale vrlo ružne ragade pa se izvorna bolest dalje širila i to upravo prema slušnom organu, što, jasno, nije učinila nikakva čarolija sa strane okrivljene žene zatočenice ... hanc igitur verissimam surditatis causam esse, crederim...

Na pitanje suda nije li optuženica još osim samo riječima i nekim daljnjim posebnim čarolijskim sredstvima mogla upotrebiti moć pa da bi ipak mladića plemenitaša općinila i postigla njegovo oboljenje, odgovara vještak jasno negativno, budući da baš i nisu niti navedena nekakva upotrebljena posebna čarolijska sredstva. Potkrepljuje nadalje svoju izjavu time da kada bi tako bilo, odnosno da mu je žena podmetnula neko škodljivo i opasno sredstvo, da bi onda moguće mladić i odmah počeo da gubi sluh ili moguće da bi se to desilo još i u toku istoga dana, a sam mladić tvrdi, da nije ništa osjetio i da se gluhoća kasnije uz početnu pojavu šumova u ušima, vremenom počela sve jače razvijati, tek pomalo i to kroz trajanje od više mjeseci do potpune gluhoće. Za što snažniju potkrepu u svome vještačenju, tražeći pravi uzrok oboljenja, tj. da je gluhoća mladićeva ovdje nastala od sifilisa, opisuje Amatus anatomske slušni organ u čovjeka, njegovu građu i funkcioniranje te iznosi da je slušni aparat jako nježan i da je tako fino sastavljen i konstruiran da može biti pa makar i nekim najblažim uzrokom lako oštećen tako, da se onda može razviti neko jako oboljenje i da taj slušni sustav može biti posve uništen i razoren. Tada naime koštice unutrašnjeg uha, koje su međusobno povezane, ne rade više ispravno i zvuk, koji treba da nadraži životne duhove, koji su smješteni u živcima i pretvore titraje, izostane pa ne dolazi do osjećaja glasa odnosno zvuka.

Za plemića navodi Amatus da je pao u totalnu gluhoću, da je vodio vrlo neuredan i raskalašen život — qui quum nullum vitae ordinem servaret sed magis effraenatus ad omne vitium proclivis esset, non multo postea, praedicente medico docto, penitus in surditatem lapsus est, pa daje dalje onaj tako klasičan opis funkcije sluha opisujući da stapes i incus, koji dotiče malleolus, imaju spoj sa ligamentom i kada zvuci udare u malleolus, prenose se njegovi titraji na nakovanj i tada se pretvore u osjetni zvuk u uhu. Amatus je sve jasno protumačio na sudu. Ne može vjerovati u neke »magične sljeparije« (zasljepljenosti) i upućuje na Seneku i Plinija, po čemu će se vidjeti da su te optužbe samo puke bljezgarije.

Budući da je Amatus svojim vješto formuliranim i sastavljenim pismenim sudskim vještačenjem stavio do znanja svima pa i dubrovačkim

sucima, da nisu čarolije i opsjene i da ima ljudi, koji mogu činiti neobične stvari, a da ne naruše prirodne zakone tj. da ne nanose nikakvo nasilje prirodi, to su se dubrovački suci, široko zadojeni duhom slobode, koji je u ono doba vladao u Dubrovniku, dali svojom razboritošću uvjeriti u ispravnost izjava. Zadovoljili su se i uvažili vjerodostojne argumente, pa su na osnovu toga mišljenja riješili i oslobodili krivice osumnjičenu i optuženu raskalašenu zatvorenicu. Amatus Lusitanus pak je ovim svojim vještačenjem već oko godine 1557 još i »donekle raspršio duboki mrak srednjeg vijeka« o praznovjerju u medicini — i može se reći, da mu pripada prioritet u naprednom shvaćanju u ovome pogledu, dakle prije Nijemca Weyer-a, liječnika, koji je 1563. godine izdao svoje klasično djelo protiv progona vještica. (Johannes Wierus: De prestigiis daemonum et incantationibus ac veneficiis, Basel 1563. — O opsjenama demona, čarobnjaštvu i trovateljstvu).

Na ovome bi mjestu spomenuli navod našeg vrlog mediko-historičara L. Glesinger-a o tom Amatusovom anatomsko-fiziološkom razmatranju o slušnom organu kako ga je opisao u pogledu međusobnog funkcioniranja slušnih košćica unutrašnjeg uha, barem nekih 3—4 godina prije, tj. oko 1557(?), god. od objavljenog opisa, kojeg je 1561. g. dao glasoviti Gabriele Falloppio — uz objektivnu primjedbu, da je Amatus Lusitanus moguće još za vrijeme svoga boravka u Italiji saznao bio za otkriće Falloppia, a koje je anatom (1523—1562) onda tek kasnije objavio.

Iako je Amatus Lusitanus na sudu naveo da kani u svojim izjavama i izlaganjima biti vrlo kratak, to on ipak prikazuje sve dosta opširno pa vjerujemo da bi bilo i posve uputno da se iznese cijeli originalni latinski Amatusov tekst u prijevodu (VI-Cent. 87. kuracije), kako je to izvrsno učinjeno po V. Gortanu (tiskano u knjizi V. Bayera: »Ugovor s đavlom« na str. 534 do 538. II. izd. agreb, 1968) Curatio LXXXVII. In qua agitur de impostura quadam, videlicet, quod muliercula incantamentis iuvenem surdum fecerit. —

Liječenje 87: U njemu se radi o nekakvoj obmani, naime da je raskalašena žena čarolijama izazvala gluhoću kod nekog mladića.

Neka žena, rodом Ilirka, koja se podavala svima u Dubrovniku, bi optužena pred sudom da je čarolijama prouzrokovala gluhoću nekog mladog plemića. Zbog toga je bila zatvorena (branio ju je odvjetnik), ali je poricala taj zločin. Naposljetku, pošto je o tom spornom pitanju nabaceno mnogo različitih shvaćanja, suci me zamole da o tom slučaju pismeno iznesem svoje mišljenje. Budući da se pristoji da ih poslušam, prisiljen sam to opisati, ali samo ukratko, jer kad bih želio iznijeti sve to u tančine, morao bih napisati čitavu knjigu, a to se protivi mojem zadatku. Bavim se naime liječništvom, tim božanskim umijećem pomoću kojega izbavljam mnoge iz ralja smrti. Da bih taj zadatak mogao savjesno ispunjati, treba da danju i noću prevrćem po knjigama i svetim istinama onog božanskog Hipokrata i njegova najvažnijeg nastavljača Galena iz Male Azije. Nemam stoga vremena da opširnije raspravljam o čaranju.

Protiv te bludnice podignuta je tužba da je mladog plemića veoma snažna i jako mišićava djelovanjem vraćanja učinila gluhim. Kao dokaz da je to mogla izvršiti iznose se povijesne knjige, citiraju se zakoni i na-

vode mišljenja učenih ljudi. Neki čak dovode pred sud kao svjedoke očevice, koji tvrde da se krugovima, zazivima, čarolijama, vradžbinama i raznim takvim sredstvima mogu vršiti neobična djela veoma slična tome i još gora. Isto tako navode protiv nje govorkanje, koje se širi o takvim raskalašenim ženama, da kod muškaraca uzrokuju spolnu nemoć pa da ih kasnije one same nekakvim zaklinjanjem oslobađaju te nemoći. Stoga, kad već mogu zlobno vršiti takva djela, da nije čudo što je ona mogla izazvati gluhoću kod tog mladića. Takve naime žene svojim čarolijama i magičnim zazivima navlače nevolju na one koji su daleko od njih kao da su im blizu, štaviše nerijetko same sebe pretvaraju u druga tjelesa, pa ih nazivaju vješticama (strigae). To je vrlo opširno prikazao grof Mirandola u knjizi koju je posvetio tom pitanju. Tako je neka Rimljanka, kako priča predaje, djelovanjem neke molitve nosila vodu u situ, a Odisej je basmom zaustavio krv koja je tekla, i da ne spominjemo još mnoge raznovrsne pretvorbe ljudi koje potvrđuju da se to može dogoditi. I u Zakonima na 12 ploča čitamo: »Tko učara usjeve...«, a na drugom mjestu opet: »Tko izreče zlu basmu...«, kako navodi Plinije u 28. knjizi svog djela »Naturalis historia« (Prirodna povijest). Isto tako, u zakonu koji je preko Mojsija dao predobri i presilni bog, čitamo: »Čarobnjacima ne daj da žive!« Oni su pak nazvani čarobnjacima koji primjenju čarolije i ostala zla umijeća, npr. zabranjeni oblik magije. Takva je čarobnjačka magija koja se naziva i teurgija, a sastoji se od zazivanja demona i pogubnog čaranja. Ona obmanjuje ljudski razum, a vrši se vodom ili sjekirama i drugim željeznim oruđem ili kotlićima punim vode ili ogledalom ili vatrom ili vodom ili zazivanjem sjena pokojnika. Ova posljednja vrsta naziva se nekromancija, a oni koji se njom bave, nekromanti. Čini se da se njihovim čarolijama mrtvi ponovo pozivaju u život, proriču i odgovaraju na pitanja. Magija se nadalje vrši dimom ili sitom, ili po crtama ruke. Pa ipak ta posljednja vrsta magije, nazvana hiromancija, sadrži u sebi i nešto istine, ako su istinite knjige liječnika i filozofa koje, na temelju postavke da se karakter oblikuje prema mješavini tjelesnih sokova, imaju naslov »Physiognomia«. I Aristotel u svom djelu »Problemata« potvrđuje da to zapažanje nije sasvim krivo kad ispituje zašto dugo žive oni kojima je crta po sredini dlana neprekinuta. No to sam spomenuo samo uzgred.

Kada dakle ima tako mnogo vrlo pogubnih mladića koja je ta raskalašena žena mogla upotrijebiti da kod mladog plemića izazove gluhoću, ne bi bilo besmisleno okriviti je za takav zločin. I Galen vjeruje da čarolije starica mogu djelovati kako spominje i Aleksander iz Talesa u 4. glavi 9. knjige svoje »Liječničke vještine«. Ostavljam po strani ostale raznovrsne optužbe takve vrste koje su iznosili protiv te žene, jer nemam sada vremena da ih ispitujem. Sve kad bih i imao vremena, držim da to ne bi bilo vrijedno, to više što mislim da ta raskalašena žena ne može kod nekoga izazvati gluhoću samim riječima ili čarolijama, prema onome što sam pročitao kod Tome u 3. knjizi djela »Contra gentiles« (Protiv pogana). Tu on napada, pobija i ismijava u prvom redu mišljenje Avicene da samo zamišljenje može izazvati nesreću. O tome sam sada mogao napisati mnogo toga vrijednoga da se istakne, ali kako to ne pripada u moj zadatak, smatrao sam da je bolje da se u to ne upuštam.

Preostaje, dakle, da vidimo treba li vjerovati da je ta raskalašna žena nekakvim čarobnima sredstvima, samo nadodavši neke riječi, izvršila taj čin. Reći će tko da je to moguće kad Dioskorid priča o biljci mandragori, nazvanoj biljka ludosti, da jedna drahma (3 i pol grama) njena korijena dana nekome u piću ili s tijestom u zalogaju kruha ili u smoku zamračuje um, a ako tko popije u vinu drahmu korijena mohunice, koji uzrokuje bunilo ili ludilo, da od toga dobiva ugodna priviđenja. Svi Dubrovčani znaju da se ovdje u Dubrovniku poslužio time na večeri neki Marije. Iz njegove su kuće svi uzvanici bili izvedeni u nekom bunilu, pomami i bezumnosti. Utvrđeno je da dvije drahme tog korijena drže duh u ludilu kroz tri dana, a da četiri drahme uzrokuju i smrt. Na temelju tih i tima sličnih razloga stvaram zaključak da ta raskalašna žena nije izvršila to djelo ni golim riječima ni spojivši ih sa čarolijama. Sv. Toma, naime, kako sam spomenuo, tvrdi da se to može postići samim riječima kao opčinjavanje golim svojstvom. Da riječima nije nadodala čarolije, može se zaključiti već po ovome: Kad bi ih bila nadodala, mladić bi ih bio osjetio odmah ili najkasnije u toku onog dana, a on priznaje da nije ništa osjetio. Isto tako bio bi naglo oglušio, dok se, kako čujem, gluhoća kod njega razvijala malo po malo kroz nekoliko mjeseci.

Preostaje dakle da kažemo da je taj mladić navukao na sebe tu nevolju nekom drugom bolešću koja nema veze sa čarolijama te raskalašene žene. To sam još opširnije izložio sad sam ispitao tok liječenja tog mladića. On je bolovao od francuske bolesti, pa su mu ruke i noge bile unakažene od raspucane kože i gadnih pukotina. Da to izliječi, pošao je u Veneciju. Tu ga je neki nadriliječnik liječio samo mazanjem pa ga je izliječio od te gadne vanjske boljetice. Gnoj se naime povukao drugamo, i to slučajno u uši. Zato se malo poslije počeo tužiti da mu šumi u ušima. Kako je živio vrlo neuredno i neobuzdano se odavao svakom poroku, nedugo zatim potpuno je oglušio, kako mu je učen liječnik bio i nagovijestio. Organ sluha izgrađen je tako profinjenim umijećem da ga bilo koji, čak i neznanat uzrok može rasklimati i dovesti do potpunog uništenja. Sitna naime kost udara, kako sam na drugom mjestu rekao, poput čekića u koštani lik stremena kao u nakovanj. Kad tu kost koja je pričvršćena ligamentom potisne zvuk, udara ona u nakovanj. Tim udarom nadražuju se duhovi koji se nalaze u živcima, pa tako dolazi do osjeta zvuka. To bih dakle smatrao pravim uzrokom gluhoće mladog plemića, to više što sam takav slučaj već prije zapazio kod mnogih. Kad su nastojali da izliječe takvu boljeticu dlanova, ili su postali nagluhi, ili im je oslabio vid, ili ih je spopadala žestoka glavobolja, ili im je poslije kratka vremena smrt posve prekinula život.

Što se pak tiče ostalih magičnih sljeparija, dovoljno bi bilo da se protiv njih spomene samo Almus, drugi Demogorgon našeg vremena, podrijetlom, ako se ne varam, Španjolac. Bio je vrlo dobro poznat ne samo u čitavom Antwerpenu nego i kod svih dvorana cara Karla V. Izvodio je tako mnogo čarolija i opsjena da su ga smatrali najvećim opsjenarom svih vremena. Ipak nije nanosio nikakvo nasilje prirodi. To je vrlo dobro znao i sam car, koji ga je riješio krivnje kad su ga inkvizitori radi čarolija optužili. Taj je čovjek umro god. 1541. u Antwerpenu kod nekog Bartola Vicemercato iz Milana, pobožnoga čovjeka koji ga je izbavio iz zatvora,

kamo je bio dospio zbog dugova. Ostalima pak mogu navesti Seneku, i to njegovo djelo »Naturales quaestiones«, knjiga IV glava 6 gdje započinje: Ne mogu se suzdržati itd. Kad imate vremena, čitajte to djelo kao i gl. 1 i 2. knjige 30. Plinija koji ne drži ništa do tih brbljarija.

Međutim, pravednici suci dadoše se uvjeriti s to nekoliko razloga pa tu raskalašenu ženu riješiše krivnje.

Literatura:

1. Amatus Lusitanus »Curationum medicinalium centuria sexta«; — 2. L. Glesinger, Amatus Lusitanus i njegov liječnički rad u Dubrovniku (1556—1558), Zagreb i Beograd 1940. — Dubrovački liječnik — prvi borac protiv progona »vještica«, Zaštita zdravlja, III (1948), 106—107. — Amatus Lusitanus à Raguse, Revue d'histoire de la Medecine Hebraique, VI (1953), 193—504. Dubrovački liječnik Amatus Lusitanus, Zbornik. jevr. istorijski muzej, Beograd, 1971; — 3. H. Friedenwald: The Jews and Medicine, pag. 414—417, Baltimore, 1944; — 4. J. Jeremić i J. Tadić: Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, II. Beograd, 1939; — 5. Vl. Bayer: Ugovor s đavlom, II. izd. Zora, Zagreb, 1969, pag. 527—538; — 6. Ž. Štajduhar-Carić: Sudska medicina. Skripta, Med. fakultet, Zagreb, 1971; — 7. I. Weyer: »O opsjenama demona, čarobnjaštvu i trovateljstvu«. cit. po Vl. Bayeru.

AMATUS LUSITANUS AS AN JUDGE-EXPERT IN A LEGAL TRIAL IN RAGUSA (DUBROVNIK) IN THE XVI CENTURY

Erich ROSENZWEIG

A wantonly Illyrian girl was accused in Dubrovnik (around 1557) and thrown into a jail because she apparently caused deafness to a young nobleman by using magic. Physician Amatus Lusitanus was asked by the court for an expert opinion and he proved the accusation impossible and that deafness came from the disease — syphilis. — Amatus found out by questioning that young man was in Venice where he was treated by some quack but insufficiently.

Court expert Amatus describes correctly the anatomical and physiological function of the auditory apparatus and citing St. Thomas he gave the court requested written declaration. On these grounds the court declares the accused not guilty and releases her from prison.

In this script there is also mentioned the priority of Amatus progressive opinion and declaration about not accepting any superstition — some time before that classic edition of the work by German Weyer (Wierus) in 1563 against witch hunting.